

Psihosocijalna dobrobit djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva

---

Repac, Natalija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:571536>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Natalija Repac

PSIHOSOCIJALNA DOBROBIT DJETETA U
SITUACIJAMA KONFLIKTNOG RAZDVOJENOG
RODITELJSTVA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Natalija Repac

PSIHOSOCIJALNA DOBROBIT DJETETA U
SITUACIJAMA KONFLIKTNOG RAZDVOJENOG
RODITELJSTVA

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2023.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Obilježja visokokonfliktnih razvoda	2
2.1. <i>Dinamika roditeljskih odnosa nakon razvoda</i>	3
3. Ugrožena psihosocijalna dobrobit djeteta	6
3.1. <i>Lista za procjenu ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta u situacijama konfliktnog razvojenog roditeljstva</i>	7
4. Cilj i istraživačka pitanja	8
5. Metoda istraživanja	8
5.1. <i>Uzorak</i>	8
5.2. <i>Postupak</i>	9
5.3. <i>Mjerni instrumenti</i>	9
5.4. <i>Obrada podataka</i>	9
6. Primjeri slučajeva iz prakse	10
7. Rezultati i rasprava	26
7.1. <i>Ograničenja istraživanja</i>	37
8. Zaključak	38
9. Popis literature	40
10. Popis tablica	42

Psihosocijalna dobrobit djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva

Sažetak:

Razvod braka je jedno od najstresnijih iskustava koje obitelj može doživjeti. Tijekom razvoda neki roditelji razumiju važnost održavanja skladnih odnosa radi dobrobiti djeteta, dok u nekim situacijama dolazi do otežane komunikacije i suradnje u roditeljskoj ulozi i tada je riječ o visokokonfliktnim razvodima. U takvim situacijama roditelji nerijetko izlažu dijete međusobnim sukobima te neprikladnim ponašanjima. Neprikladna i/ili manipulativna ponašanja roditelja imaju za cilj odvajanje djeteta od drugog roditelja te posljedično ugrožavaju psihosocijalnu dobrobit djeteta. Cilj ovog diplomskog rada je kroz analizu dokumentacije Hrvatskog zavoda za socijalni rad utvrditi koja neprikladna i/ili manipulativna ponašanja u slučajevima konfliktnog razdvojenog roditeljstva roditelji iskazuju u odnosu na dijete, u odnosu na drugog roditelja i prema stručnjacima. Istraživanjem je utvrđeno da su roditelji skloni iskazivanju brojnih neprikladnih i/ili manipulativnih ponašanja čime svjesno ili nesvjesno ugrožavaju psihosocijalnu dobrobit djeteta. Zaključuje se da roditelji stavljaju svoje interese i potrebe ispred interesa i potreba svoje djece te se može govoriti o psihičkom iskorištavanju djeteta u situacijama razdvojenog roditeljstva.

Ključne riječi: razvod braka, konfliktno roditeljstvo, psihosocijalna dobrobit djeteta

Child's psychosocial well-being in situations of conflicting parenting

Abstract:

Divorce of marriage stands as one of the most stressful events for the entire family. During a divorce, some parents understand the importance of maintaining a harmonious relationship for the sake of the child's well-being, while in some situations, communication and cooperation in the parental role are difficult, which then leads to high-conflict divorces. In such situations, parents often expose their children to mutual conflicts and inappropriate behavior. Inappropriate and/or manipulative behaviors of parents aim to separate the child from the other parent and consequently endanger the child's psychosocial well-being. The aim of this thesis is to determine, through the analysis of the documentation of the Croatian Institute for Social Work, which inappropriate and/or manipulative behaviors in cases of conflicted parenting parents are expressed towards the child, other parent and experts. This research has shown that parents tend to exhibit numerous inappropriate and/or manipulative behaviors, which knowingly or unknowingly endanger the child's psychosocial well-being. It is concluded that parents put their interests and needs before the interests and needs of their children, and we can talk about psychological exploitation of the child in situations of separated parenting.

Key words: divorce, conflicting parenting, child's psychosocial well-being

Izjava o izvornosti

Ja, Natalija Repac pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Natalija Repac

Datum: 19.6.2023.

1. Uvod

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2022.), u Hrvatskoj se rastaje gotovo svaki treći brak. Razvod je uzrok višestrukih gubitaka i životnih promjena na socijalnom, emocionalnom i ekonomskom planu što zahtijeva prilagodbu i roditelja i djece (Majnarić, 2022.). Ubraja se u jedno od najstresnijih iskustava koje djeca mogu doživjeti (Buljan Flander i Roje Đapić, 2020.), ali je svakako istovremeno bolno iskustvo za same roditelje koji uz brigu o svojim emocijama, trebaju brinuti i za emocije i potrebe svoje djece (Hajnić, 2014.).

Iako razvod podrazumijeva uspostavljanje zasebnih kućanstava, nije kraj odnosa za partnere koji imaju zajedničku djecu već se taj odnos mijenja i postaje dinamičniji (Graham i Edwards, 2008., Majnarić, 2022.). Slijedom toga, autori Graham i Edwards (2008., prema Majnarić, 2022.) predlažu da se umjesto termina *postdivorce*, koji se odnosi na odnos nakon razvoda, koristi termin *postmarital*, koji se odnos nakon braka, čime se želi naglasiti postojanje kontinuiteta među bivšim partnerima kada imaju zajedničku djecu. Tijekom razvoda braka neki roditelji raspoložu kapacitetom za razdvajanjem partnerske od roditeljske uloge i razumiju važnost koju drugi roditelj ima u životu djeteta. No, u nekim dolazi do problema u pogledu očekivanja međusobne daljnje komunikacije i suradnje u roditeljskoj ulozi, kao i međusobnim kontaktima i kontaktima s djecom (Emery, Him i Horn, 2012., prema Majnarić, 2022.). To rezultira povećanim problemima i zahtjevima pojedinog roditelja, smanjenom pažnjom koju dijete dobiva od svojih roditelja, brojnim konfliktnima koji su vezani uz posjete, skrbništvo, novac, a u koje su nerijetko uključena i djeca (Kelly i Emery, 2003., prema Majnarić, 2022.). Upravo u tim situacijama kada se roditelji teško suočavaju sa situacijom razvoda istovremeno uključujući dijete u međusobne sukobe, tada razvod djetetu predstavlja još teže i bolnije iskustvo (Selak Bagarić, Buljan Flander, Roje, Raguž, Prijatelj i Kuculo, 2018.).

Sukladno navedenome, s obzirom na stupanj konflikta u odnosu i uspješnost komunikacije među roditeljima, razlikuju se tri tipa razvoda (Marshack, 2009., prema Buljan Flander i Roje Đapić, 2020.): prijateljski razvod, razvod kao sklapanje posla i visokokonfliktni razvod. Prijateljski tip razvoda podrazumijeva da bivši partneri

zadržavaju topao odnos, dogovaraju se i komuniciraju bez većih teškoća. Među njima više nema romantične strasti, ali se bez problema družu i provode zajedničko vrijeme s djetetom. Kod razvoda kao sklapanje posla, bivši partneri dogovaraju se kao da su na poslovnom sastanku, bez topline i prijateljskih emocija jedno prema drugome, ali korektno i fer. U njihovom odnosu nema puno bliskosti, ali nema ni otvorenih sukoba i zamjeranja. U navedena dva tipa razvoda, bivši se partneri međusobno poštuju i surađuju kao roditelji radi očuvanja najboljeg interesa svojeg djeteta, no u manjem broju slučajeva ne prekidaju se svađe između partnera s protokom vremena, te se djeca često nalaze u središtu njihovog sukoba što su karakteristike visokokonfliktnih razvoda (Marshack, 2009., prema Buljan Flander i Roje Đapić, 2020.)

2. Obilježja visokokonfliktnih razvoda

Visokokonfliktni razvodi okarakterizirani su iznimno složenim obiteljskim situacijama u kojima su u značajnoj mjeri narušena prava i potrebe svih članova obitelji iz čega proizlazi potreba za angažiranjem velikog broja stručnjaka iz različitih sustava s ciljem podrške i razrješenja narušenog obiteljskog funkcioniranja (Milković, Stojević i Pregrad, 2021.). U situacijama visokokonfliktnog roditeljstva u fokusu su roditelji koju su u procesu razvoda najmanje dvije godine i čiji odnos karakteriziraju visoka razina srdžbe, neprijateljstvo, nepovjerenje, incidenti verbalne i/ili fizičke agresije, velik broj sudskih postupaka te trajne poteškoće u komunikaciji i suradnji oko brige za djecu (Lahlah, 2018., prema Ajduković i Sladović Franz, 2021.).

Kod visokokonfliktnih razvoda sukob ne jenjava kroz vrijeme, već traje i/ili se pogoršava, a odražava se na dijete ili postoji izvjesna vjerojatnost da će se negativno odraziti na dijete u budućnosti (Buljan Flander i Roje Đapić, 2020.). Također, nakon razvoda braka, odnosno raspada partnerske zajednice mijenja se i dinamika roditeljstva.

Sveobuhvatnija definicija visoko konfliktnog roditeljstva je ona autorice Johnston (1994.) u kojoj se visoki konflikt koristi kao krovni pojam za opisivanje slučajeva kada: (1) postoji visoki postotak parnica i ponovljenih parnica, (2) postoje visoke razine bijesa i nepovjerenja među bivšim partnerima te poteškoće u

komunikaciji o djeci, (3) postoje ozbiljna pitanja nasilja u obitelji, kada je jedan supružnik bio nasilan, a nasilje se nastavlja i nakon razdvajanja te (4) postoji otuđenje djeteta kao rezultat ponašanja ili stava jednog roditelja (Johnson, 1994.).

Nastavno na prethodno spomenut koncept otuđenja djeteta, važno je istaknuti kako se više ne govori o otuđenju djeteta nego o procesu odvajanja djeteta od drugog roditelja. Tome je tako od listopada 2021. godine, kada se Rezolucijom Europskog parlamenta o posljedicama nasilja koje vrše partneri u intimnim vezama i prava skrbništva po žene i djecu (2021., prema Ajduković i Sladović Franz, 2021.), između ostalog, osuđuje koncept otuđenja djeteta od roditelja, kao neznanstveni koncept. Rezolucijom se pozivaju države članice da zabrane korištenje termina „sindrom otuđenja djeteta od roditelja“, a u tom smjeru ide i nalog Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike područnim uredima Hrvatskog zavoda za socijalni rad.

S obzirom da su za visokokonfliktne razvode karakteristična i manipulativna ponašanja roditelja, a s obzirom da je naziv istih također bio predmetom rasprave u javnom prostoru, došlo je promjene naziva 8. čimbenika rizika zbog obiteljskih okolnosti i obilježja djeteta u Listi za procjenu razvojnih rizika djeteta (Ajduković i Sladović Franz, 2022.). Tako se iz naziv promijenio iz „Manipulativna ponašanja u situacijama konfliktnog i razdvojenog roditeljstva koja izravno ili neizravno ugrožavaju djetetovu dobrobit“ u „Neprikladna ponašanja ili/i psihičko iskorištavanje djeteta za osobne ciljeve roditelja u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva koja izravno ili neizravno ugrožavaju djetetovu dobrobit“ (Ajduković i Sladović Franz, 2022.). Navedeno je bitno istaknuti radi boljeg razumijevanja teksta u nastavku.

2.1. Dinamika roditeljskih odnosa nakon razvoda

Prema Obiteljskom zakonu (NN 103/15, 98/19, 47/20), pretpostavlja se da će roditelji i nakon razvoda braka biti posvećeni kvalitetnom roditeljstvu i dobrobiti djeteta te da će u Planu o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, tijekom postupka obveznog savjetovanja, postići dogovor o brizi za svoju djecu. No, u nekim slučajevima razdvojenog roditeljstva, roditelji se teško nose s prijelazom iz partnersko-roditeljskog

odnosa u isključivo samo roditeljski odnos, što može posljedično dovesti do teškoća u dnevnom funkcioniranju, ali i do toga da se sadržaj sukoba nakon razvoda prebacuje u roditeljski odnos. U takvim slučajevima, Hrvatski zavod za socijalni rad izriče mjere obiteljsko-pravne zaštite koje su u njegovoj nadležnosti, kao i druge socijalne usluge i intervencije (poput upućivanja na individualno ili roditeljsko savjetovanje, obiteljsku medijaciju, psihoedukaciju i sl.), a sve s ciljem izmjene neprikladnih ponašanja roditelja prema djetetu (Ajduković i Sladović Franz, 2021.). Razlozi za pojavu neodgovarajućih ponašanja roditelja mogu biti slabe roditeljske kompetencije, loše suočavanje sa stresom uslijed raspada partnerske zajednice, međusobni konflikti, manjak suradnje s drugim roditeljem i nemogućnost suočavanja s novim okolnostima (Ajduković i Sladović Franz, 2021.).

No, dinamika odnosa je narušena i poteškoće nastaju kada roditelji ne isključe dijete iz svog sukoba već ono postaje aktivni sudionik tog sukoba. Pritom je važno razgraničiti neprikladna od manipulativnih ponašanja, odnosno psihičkog iskorištavanja djeteta za osobne ciljeve roditelja (Ajduković i Sladović Franz, 2022.) čija je ključna razlika u namjeri, intenzitetu i ustrajnosti roditelja koji se ponaša na takav način. Svako manipulativno ponašanje ujedno je i neprikladno, dok neprikladno ponašanje ne mora ujedno biti i manipulativno (Ajduković i Sladović Franz, 2021.). Neprikladna ponašanja nisu primjerena u odnosu na djetetov odnos s drugim roditeljem, ali im namjera nije razračunavanje s drugim roditeljem ili narušavanje odnosa djeteta s drugim roditeljem. Najčešći primjeri takvih ponašanja su:

- „Jednokratna ili izrazito rijetka neprikladna ponašanja kad roditelj reagira impulzivno, van kontrole i preplavljen emocijama (npr. pokazivanje djetetu prepiske s drugim roditeljem u negativnim kontekstu, ishitrene zabrane nekih aktivnosti djeteta s drugim roditeljem izvan vremenskog plana roditeljske skrbi, ružni komentari o navikama drugog roditelja ili članovima obitelji drugog roditelja).
- Negativne atribucije namjera ili neuviđanje pozitivnih oblika roditeljskog ponašanja drugog roditelja.
- Stavljanje djeteta u ulogu „zamjenskog partnera“.“ (Ajduković i Sladović Franz, 2022.:73)

S druge strane, kada su neprikladna ponašanja namjerna i odraz svjesne osvete bivšem partneru, tada je riječ o manipulaciji, odnosno psihičkom iskorištavanju djeteta za osobne ciljeve roditelja koje izravno ili neizravno ugrožavaju djetetovu dobrobit. Psihičko iskorištavanje djeteta u situacijama razdvojenog roditeljstva se u svim slučajevima smatra neprimjerenim, a usmjereno je na narušavanje, otežavanje ili uskraćivanje djetetova odnosa s drugim roditeljem. Primjeri takvih ponašanja su:

- „Iskorištavanje zdravlja djeteta za sprečavanje ostvarivanja osobnih odnosa (govorenjem da je dijete bolesno).
- Otežavanje ostvarivanja osobnih odnosa (zadiranje u vrijeme drugog roditelja, otežavanje ostvarivanja kontakta, sabotaza djetetovog uživanja u vremenu s drugim roditeljem, prepuštanje odgovornosti djetetu za dogovor o susretima i slično).
- Ponavljano negativno opisivanje drugog roditelja i njegove/njezine obitelji, negativno atribuiranje odgovarajućih roditeljskih ponašanja, kontinuirano ignoriranje pozitivnih oblika roditeljskih ponašanja.
- Očekivanje da dijete prenesi informacije o drugom roditelju.
- Poticanje negativnih osjećaja djeteta prema drugom roditelju (npr. ljutnje, srama).
- Namjerno narušavanje socijalne mreže obitelji i prijatelja jednog od roditelja širenjem neopravdanih, nepovoljnih glasina o razlozima razvoda i specifičnim teškoćama razdvojenog roditeljstva.“ (Ajduković i Sladović Franz, 2022.:73-74).

Ovakva ponašanja, kojima se djeca stavljaju između roditelja, i kojima im se nameće pritisak da izaberu stranu u sukobu može se gledati kao na oblik programiranja djeteta, odnosno kampanju ponižavanja drugog roditelja što rezultira djetetovim neopravdanim odbacivanjem tog roditelja (Bernet i Baker, 2013.). Takva ponašanja imaju nekoliko ciljeva (Baker i Darnell, 2006., prema Buljan Flander i Roje Đapić, 2020.): (1) poticanje djetetove kohezije i usklađivanje s jednim roditeljem, (2) stvaranje psihološke udaljenosti između djeteta i drugog roditelja, (3) jačanje ljutnje i povrijeđenosti drugog roditelja zbog ponašanja djeteta i (4) poticanje sukoba između djeteta i drugog roditelja. Stoga stručnjaci ističu da je u slučajevima visokokonfliktnog razdvojenog roditeljstva potrebno procijeniti u kojoj je mjeri ugrožena djetetova

dobrobiti korištenjem Liste za procjenu ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva (Ajduković, Sladović Franz i Blažeka Kokorić, 2018.), a kako bi se provjerilo radi li se o psihičkom iskorištavanju djeteta.

3. Ugrožena psihosocijalna dobrobit djeteta

Roditelji imaju dužnost i pravo biti uz dijete tijekom njegova odrastanja, pružati mu podršku te stavljati interese i potrebe svog djeteta ispred svojih, bez obzira na njihove međusobne sukobe (Dobrotić, Pećnik i Baran, 2015.). Upravo je tako jedno od osnovnih prava djeteta pravo na kontinuirane odnose s oba roditelja, ako je isto u njegovom najboljem interesu, što je i zajamčeno u Obiteljskom zakonu (NN 103/15, 98/19, 47/20) i Konvenciji o pravima djeteta (UN, 2001.). Tako se u Obiteljskom zakonu (NN 103/15, 98/19, 47/20, čl. 84. st. 4.) navodi da dijete ima pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s roditeljima i drugim bliskim osobama s kojima ne stanuje, kao i pravo na točnu informaciju o važnim okolnostima u vezi s roditeljima i drugim bliskim osobama. Na sličan je način formulirano i u čl. 9. st. 3. Konvencije o pravima djeteta (UN, 2001.) gdje se navodi kako se treba poštivati pravo djeteta koje je odvojeno od jednoga ili oba roditelja da redovito održava osobne i neposredne odnose s oba roditelja ako se time ne ugrožava njegova dobrobit. No, u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva nerijetko dolazi do kršenja ovog djetetovog prava uslijed roditeljskih sukoba, a u koje često i samo dijete bude uključeno što dovodi do toga da dijete gubi podršku svojih roditelja i izlaže se za njega jako stresnom i bolnom iskustvu (Buljan Flander, 2014., prema Kanđera, 2018.).

Nadalje, istraživanja (Verhaar, Matthewson i Bentley, 2022.; Verrocchio, Baker i Bernet, 2016.; Sun, Qin, Zhang, Yang, Ren i Dai, 2021.) pokazuju da postoje brojne negativne posljedice koje konfliktno razdvojeno roditeljstvo može ostaviti po dijete čime se ugrožava njegova psihosocijalna dobrobit koju bi roditelji trebali i koju su dužni štiti. Tako su Verhaar i suradnici (2022.) u svom istraživanju došli do rezultata da su kod odraslih osoba koje su u djetinjstvu bile izložene procesu odvajanja od roditelja prisutni sram, krivnja, nisko samopoštovanje, socijalna izolacija te brojne poteškoće mentalnog zdravlja, odnosno depresivnost, anksioznost, poremećaji

osobnosti, posttraumatski stresni poremećaj, suicidalne misli te ovisnosti i upotreba supstanci (Verhaar i sur., 2022.). Da je odvajanje djeteta od roditelja povezano s višim stupnjem depresivnosti i anksioznosti u odrasloj dobi pokazalo je i istraživanje autora Verrocchio i suradnika (2016.) te da je povezano s kasnijom dječjom depresijom je pokazalo istraživanje autora Sun i suradnika (2021.).

Osim posljedica koje odvajanje djeteta od roditelja može ostaviti u odrasloj dobi, posljedice koje može ostaviti na dijete trenutno mogu se sažeti na sljedeći način (Kruk, 2018., prema Buljan Flander i Roje Đapić, 2020.):

- 1) nisko samopoštovanje, depresija i mržnja prema samom sebi,
- 2) narušen socioekonomski razvoj, povlačenje, izolacija, socijalna anksioznost,
- 3) niska samodostatnost, nedostatak autonomije, ovisnost o roditelju,
- 4) slabije akademsko postignuće,
- 5) lošija kontrola impulsa, teškoće općeg mentalnog zdravlja, ovisnosti, samoozljeđivanje (Kruk, 2018., prema Buljan Flander i Roje Đapić, 2020.)

3.1. Lista za procjenu ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva

S obzirom da je u sustavu socijalne skrbi nedostajalo kvalitetnih instrumenata za procjenu psihosocijalne dobrobiti djece, autorica Ajduković i suradnice (2018.) razvile su Listu za procjenu ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva. Lista je razvijena sa svrhom pomoći stručnjacima u prepoznavanju i pravovremenom reagiranju na neprikladna ponašanja roditelja.

Lista se sastoji od četiri dijela. U prvom dijelu Liste stručnjaci procjenjuju učestalost roditeljskih neprikladnih ponašanja i/ili manipulativnih ponašanja roditelja u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva, i to ponašanja u odnosu na dijete, u odnosu na drugog roditelja i prema stručnjacima i sustavu. Pritom se učestalost ponašanja procjenjuje za svakog od roditelja zasebno. Nadalje, u drugom dijelu Liste

procjenjuje se ponašanje i funkcioniranje djeteta, odnosno prisutnost znakova koji upućuju na ugroženost psihosocijalne dobrobiti djeteta, dok se u trećem dijelu procjenjuju dodatne okolnosti iz šireg okruženja važne za procjenu ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta. U posljednjem dijelu Liste stručnjaci, temeljem provedenih procjena i uvida u ponašanja roditelja, znakova kod djeteta i obilježja konteksta, donose zaključnu procjenu o ugroženosti dobrobiti djeteta (Ajduković, i sur., 2018.).

4. Cilj i istraživačka pitanja

Cilj istraživanja jest analizirati ponašanja roditelja u slučajevima konfliktnog razdvojenog roditeljstva.

Sukladno cilju, istraživačka pitanja su sljedeća:

1. Koja neprikladna i/ili manipulativna ponašanja u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva roditelji iskazuju u odnosu na dijete?
2. Koja neprikladna i/ili manipulativna ponašanja u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva roditelji iskazuju u odnosu na drugog roditelja?
3. Koja su neprikladna i/ili manipulativna ponašanja u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva roditelja usmjerena prema stručnjacima i sustavu?

5. Metoda istraživanja

5.1. Uzorak

Uzorak istraživanja čine trenutno aktivni slučajevi konfliktnog razdvojenog roditeljstva čija se dokumentacija analizira u jednom područnom uredu Hrvatskog zavoda za socijalni rad u Zagrebu.

Podaci su prikupljeni i analizirani za vrijeme obavljanja studentske prakse tijekom travnja i svibnja 2023. godine.

5.2. Postupak

U istraživanju je korištena metoda arhivske građe, tako da su se podaci prikupljali analizom dokumentacije slučajeva konfliktnog razdvojenog roditeljstva u jednom područnom uredu Hrvatskog zavoda za socijalni rad. Istraživanje je provedeno individualno na način da je podatke prikupljala i analizirala sama studentica za vrijeme obavljanja studentske prakse tijekom travnja i svibnja 2023. godine.

S namjerom istraživanja su prije provedbe istog bile upoznate terenska nastavnica studentice i voditeljica područnog ureda od koje je zatražena i suglasnost za provedbu istraživanja.

5.3. Mjerni instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja kao instrument korištena je Lista za procjenu ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva (Ajduković i sur., 2018.) na temelju koje je vršena procjena i analiza ponašanja roditelja u slučajevima konfliktnog razdvojenog roditeljstva.

5.4. Obrada podataka

Za dobivanje odgovora na sva tri istraživačka pitanja korišten je deduktivni pristup obrade podataka na način da je za izradu analitičke matrice, odnosno popisa tema i podtema koje su se istraživale, korišten prvi dio Liste za procjenu ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva (Ajduković i sur., 2018.).

6. Primjeri slučajeva iz prakse

Prikaz slučaja 1:

A.A. je rođena 1988. godine, u braku svojih roditelja u kojem je prethodno rođeno još dvoje djece. Odnose u obitelji tijekom odrastanja opisuje skladnima. Majka joj je bolovala od kronične depresije, koja je kasnije sve više dolazila do izražaja. A.A. je bila u tretmanu psihijatra zbog pokušaja samoubojstva sa 15 godina, liječena je ambulantno.

B.B. rođen je 1980. godine, u braku svojih roditelja u kojem je prethodno rođeno jedno dijete. Roditelji su mu se rastali nedugo nakon njegova rođenja kada je majka napustila njihova oca zbog obiteljskog nasilja.

A.A. i B.B. upoznali su se u svibnju 2015. godine, a bračnu su zajednicu osnovali u lipnju 2017. godine. U istoj je rođeno dvoje djece, mlt. kćer, rođena 2018., i mlt. sin, rođen 2019. godine. A.A. njihov brak opisuje nekonvencionalnim u smislu da je imala svoju slobodu te B.B.-a još i prije sklapanja braka upućuje u to da nije monogamna i da može očekivati prevaru. Tako je, prije sklapanja braka, upoznala C.C. s kojim je zatim započela emocionalni odnos. Kada je ostala trudna s prvim djetetom, B.B.-a je informirala o tome da ne zna tko je djetetov otac. Ubrzo po rođenju mlt. kćeri, ostala je ponovno trudna te ovaj put nije bilo dvojbe da je B.B. otac.

A.A. i B.B. prestali su živjeti zajedno u srpnju 2020. godine kada se majka uselila s partnerom C.C., s kojim je u izvanbračnoj zajednici u 2021. dobila mlt. sina. Prvi kontakt sa Hrvatskim zavodom za socijalni rad bio je u srpnju 2020. godine, kada je otac pokrenuo postupak obveznog savjetovanja prije razvoda braka. Slijedom istog, sporazumjeli su se oko svih stavki Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi. Prema Planu, oboje zajedničke mlt. djece ostaju živjeti s majkom, a roditelji se trebaju međusobno dogovarati oko vremena, dužine viđanja i mjesta predaje odnosno preuzimanja djeteta. U slučaju da dogovor neće biti moguće postići, u Planu je navedeno na koji će se način odvijati kontakti djece s ocem. Kroz postupak obveznog savjetovanja roditelji nisu iskazivali poteškoće radi kojih bi bila potrebna intervencija Zavoda u vidu poduzimanja mjera obiteljsko-pravne zaštite djece.

U svibnju 2021. godine, područnom uredu Zavoda podneskom se obraća otac u kojem traži savjetovanje vezano uz otežanu komunikaciju s bivšom suprugom koja mu uskraćuje informacije vezane za zajedničku djecu, njihov razvoj i zdravlje. Od oca se saznaje da je majka pokrenula postupak za osporavanje očinstva za mlt. kćer te otac navodi kako majka radi na tome da se njegov odnos s kćeri počinje postupno prekidati. Djecu viđa na način koji je utvrđen u Planu jer majka tako inzistira, iako su se do sada uspješno dogovarali oko susreta. U međuvremenu, majka se učestalo javlja stručnom timu, s napadnim stavom, šalje opsežne dopise i mailove sa sadržajem prepiski nje i bivšeg partnera te traži pomoć navodeći kako joj otac onemogućava komunikaciju s djecom dok djeca borave kod njega. Također, navodi i da otac neadekvatno skrbi o djeci. U mailovima koje šalje stručnim djelatnicama izjavljuje negodovanje po pitanju toga da se oca sasluša, a nju ne. Također, majka zahtijeva intervenciju stručnog tima vezano uz formiranje popisa osoba koje smiju preuzimati djecu iz vrtića budući da se otac ne slaže s time da djecu preuzima njezin partner C.C., s kojim očekuje dijete u rujnu.

U lipnju 2021. godine, područni ured je zaprimio obavijest od policije da je majka podnijela prijavu za maltretiranje od strane bivšeg supruga koji ju konstantno ispituje o djeci što ona smatra psihičkim nasiljem. Policijski službenici nisu utvrdili da se ovdje radi o prekršaju ili kaznenom djelu.

U srpnju 2021. godine, u područnom uredu Zavoda proveden je razgovor s oba roditelja po pitanju narušene obiteljske komunikacije. Pritom je majka oca optuživala za probleme mentalnog zdravlja. Stručni tim ih je uputio u obiteljsko savjetovanište jer im je potrebna stručna pomoć, a radi nerazmjenjivanja bitnih informacija o djeci, međusobnih interpretacija i predbacivanja odgojnih metoda i načina provođenja vremena i skrbi o djeci te činjenice da mlt. kćer nije upoznata s tim da joj B.B. možda nije biološki otac.

U studenom 2021. godine, otac se obraća područnom uredu Zavoda s molbom za pomoć budući da majka govori mlt. kćeri da joj on nije otac, iako još nisu došli nalazi vještačenja, te da odbija da razgovara s njim preko telefona, i dopušta jedino mlt. sinu da razgovara s ocem. Ističe da majka djeci govori ružno o njemu što dovodi do situacija da djeca ne žele prespavati kod njega te da traži od njega da prestane viđati

mlt. kćer, a ako na to pristane dopustit će mu da više viđa mlt. sina te da mu porukom smanjuje vrijeme koje može provesti s djecom. Navedene je ponude odbio, jer smatra da je to ucjenjivanje djecom. Također navodi da su se on i majka sad vidjeli prvi put nakon 6 mjeseci, da ona izbjegava kontakt s njim i komuniciraju isključivo telefonski.

U prosincu iste godine su prvi put oboje došli na savjetovanje u obiteljski centar, a prije je otac sam odlazio na iste. Tada u razgovoru sa stručnim timom, otac i dalje navodi problem komunikacije i kako je majka često bezobrazna prema njemu te da na bahat način odgovara na pitanja i komentira određene situacije vezane uz djecu.

U veljači 2022. godine su stigli rezultati vještačenja pri čemu je dokazano da B.B. nije biološki otac mlt. kćeri. Sukladno tome, u ožujku 2022. godine Općinski građanski sud donio je presudu kako je C.C. otac mlt. kćeri. Od donošenja presude, majka i njezin partner C.C. brane ocu susrete s mlt. kćeri, a odnosi majke i oca su izrazito narušeni. Predaju mlt. sina ocu obavlja sadašnji majčin partner kako se majka ne bi morala susretati s njim, a ocu je onemogućeno preuzimanje djeteta iz vrtića. Nijedno od roditelja nema uvid u vlastite propuste u roditeljskoj skrbi, negativno govore o drugom roditelju pred djetetom, prebacuju odgovornost na drugog roditelja te odbijaju bilo kakvu suradnju. Susreti oca i mlt. sina su se nadalje odvijali po utvrđenom Planu o zajedničkoj roditeljskoj skrbi.

U travnju 2022. godine, stručni tim sastavlja mišljenje sudu u kojem predlaže da je u najboljem interesu djeteta da boravi kod svakog roditelja naizmjenično tjedan dana u kontinuitetu. Na navedeni prijedlog, majka podnosi tužbu te se u cijelosti protivi istome.

U listopadu iste godine, presudom se ukida Plan roditeljske skrbi za mlt. kćer budući da je prethodno utvrđeno kako joj on nije biološki otac te ju tako B.B. više nam pravo viđati. U istom mjesecu, u razgovoru stručnog tma s ocem, saznaje se kako ga ne obavještava o zdravlju mlt. sina i putovanjima u inozemstvo, da samostalno donosi odluke o djetetovim aktivnostima što je u suprotnosti sa Planom. Saznaje se i da majka ocu ne želi dati objašnjenje o navedenome već mu upućuje niz prijetnji i neosnovanih optužbi.

Nakon provedenog razgovora s roditeljima u Područnom uredu Zavoda u ožujku 2023. godine, a radi uočenog izrazito narušenog međusobnog odnosa, upućeni su u školu za roditelje i na individualno savjetovanje. Nakon toga, otac predlaže da se izmijeni način ostvarivanja kontakata sa njegovim mlt. sinom, na način da i dalje nastavi živjeti s majkom, ali da provodi jednako vremena s oba roditelja. Otac je motiviran ravnopravno sudjelovati u odgoju djeteta te je aktivno uključen u njegov život. Majka izjavljuje neslaganje s očevim prijedlogom da mlt. sin provodi tjedan dana kod nje, a tjedan dana kod njega ističući kako mlt. sin pokazuje blagi otpot prema mlađem bratu nakon provedenog vikenda kod oca. Stručni tim nije procijenio majčine razloge protivljenju predloženog opravdanim, te sudu predlažu ostvarivanje odnosa mlt. sina i oca onako kako je otac zatražio.

Tablica. 6.1.

Hodogram obitelji kroz sustav socijalne skrbi

Srpanj 2020.	<ul style="list-style-type: none"> - otac je pokrenuo postupak obveznog savjetovanja prije razvoda braka - roditelji su se sporazumjeli oko svih stavki Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi
Svibanj 2021.	<ul style="list-style-type: none"> - otac se obraća područnom uredu Zavoda radi traženja pomoći vezano uz otežanu komunikaciju s bivšom suprugom vezano uz zajedničku djecu - majka je pokrenula postupak za osporavanje očinstva mlt. kćeri - majka inzistira da otac viđa djecu na način koji je utvrđen Planom, iako su se susreti do sada postizali međusobnim dogovorom - majka se učestalo i opsežno obraća stručnom timu vezano uz otežanu komunikaciju s bivšim suprugom, pritom izjavljujući pristranost stručnih djelatnica u korist oca
Lipanj 2021	<ul style="list-style-type: none"> - majka je policiji podnijela prijavu radi ponašanja oca koji ju konstantno ispituje o djeci što ona smatra psihičkim nasiljem
Srpanj 2021.	<ul style="list-style-type: none"> - stručni tim proveo je razgovor s oba roditelja - roditelji su upućeni u obiteljsko savjetovalište
Studeni 2021.	<ul style="list-style-type: none"> - otac se obraća područnom uredu tražeći pomoć vezano uz ostvarivanje kontakata s djecom

Prosinac 2021.	<ul style="list-style-type: none"> - prvi put su oboje došli na savjetovanje u obiteljski centar - otac i dalje navodi da je komunikacija problematična te da je majka vrlo bezobrazna i bahata po pitanju njegova ostvarivanja odnosa s djecom
Veljača 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - rezultati vještačenja su pokazali da on nije biološki otac mlt. kćeri
Ožujak 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - donesena je sudska presuda u vezi očinstva što dovodi do pogoršanja odnosa između bivših partnera - susreti oca s mlt. sinom se nadalje odvijaju prema utvrđenom Planu, uz i dalje otežanu komunikaciju s majkom
Travanj 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - stručni tim sastavlja mišljenje sudu u kojem predlaže da dijete boravi kod svakog roditelja naizmjenično tjedan dana u kontinuitetu na što majka ulaže tužbu
Listopad 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - presudom suda ukida se Plan za mlt. kćer i otac ju više nema pravo viđati - u razgovoru stručnog tima s ocem, saznaje se da majka ne obavještava oca o bitnim informacijama vezano uz dijete
Ožujak 2023.	<ul style="list-style-type: none"> - proveden je savjetodavni razgovor s oba roditelja u područnom uredu Zavoda - upućeni su u školu za roditelje i na individualno savjetovanje - stručni tim sastavlja izvješće i mišljenje te prijedlog sudu za promjenu ostvarivanja odnosa mlt. sina i oca

Prikaz slučaja 2:

D.D. je rođena 1993. godine, u braku svojih roditelja, a iz istog je braka kasnije rođeno još jedno dijete. Roditelji su razvedeni, D.D. s oboje održava skladne odnose.

E.E. je rođen 1994. godine, u braku svojih roditelja u kojem je rođeno još dvoje djece. Roditelji su rastavljeni. E.E. u dobrim odnosima sa svojom majkom, a s ocem nije u kontaktu. Tijekom njegova odrastanja, otac je bio nasilan prema majci.

D.D. i E.E. su sklopili brak 2014. godine, nakon godinu dana emotivne veze. U braku je rođeno jedno dijete – mlt. sin, 2015. godine. U listopadu 2019. godine, pristupaju postupku obveznog savjetovanja te postižu Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, a prema kojem mlt. sin kod majke boravi prvi i treći tjedan u mjesecu u trajanju od 3 dana, a drugi i četvrti tjedan u trajanju od 4 dana, dok preostalo vrijeme boravi kod oca. Roditelji su se nakon razvoda braka, a radi očuvanja dobrih odnosa zbog zajedničkog djeteta, samoinicijativno uključili u savjetovanje Obiteljskog centra. U travnju 2020. godine, područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad primio je dopis obiteljskog centra u kojem se prijavljuje sumnja na emocionalno zlostavljanje djeteta. Slijedom istoga, roditeljima je izrečena mjera upozorenja radi pogrešaka i propusta u odgoju mlt. djeteta. Nakon izrečenog upozorenja, otac je popravio neodgovarajuća ponašanja, dok ih je majka i dalje nastavila iskazivati. Majka učestalo ispituje dijete o njegovu odnosu s ocem, postavlja mu sugestivna pitanja i ne prihvaća da dijete daje ikakve druge odgovore osim onih koji će ju zadovoljiti.

U lipnju 2020. godine, majka pokreće sudski postupak za donošenje privremene mjere radi izmjene odluke o roditeljskoj skrbi, u kojoj predlaže značajno smanjenje vremena koje otac provodi s mlt. sinom. Stručni tim nadležnog područnog ureda, u vezi s navedenim, bio je mišljenja da nema opravdanih razloga za izmjenu obima vremena koje bi mlt. sin provodio s ocem budući da je otac procijenjen kao roditelj koji iskazuje primjerenije roditeljske kompetencije te ima uvid u potrebu djeteta za izgradnjom odnosa s oba roditelja i uključenosti oba roditelja u brigu i skrb o djetetu. S obzirom na navedeno, sud je prijedlog odbacio te je utvrdio da za isto ne postoje opravdani razlozi.

Tijekom listopada i studenog 2020. godine, roditelji su bili uključeni u psihoterapiju. Psihoterapeut područnom uredu dostavlja mišljenje u kojem navodi

kako se njihov međusobni konfliktan odnos nepovoljno odražava na dijete. Zatim je u prosincu iste godine mlt. sin upućen na multidisciplinarnu obradu jer je počeo iskazivati promjene u ponašanju tijekom boravka kod oca, koje se očituju u tome da zove majku na telefon i plače. Nalazi obrade pokazuju da mlt. sin iskazuje emocionalne teškoće te da svjedoči sukobima roditelja, da ga majka izlaže neprimjerenim informacijama te da oba roditelja nedovoljno dobro prepoznaju dječakove emocionalne potrebe.

U istom je mjesecu ispunjena Liste za procjenu razvojnih rizika djeteta te dobiveni rezultati ukazuju na postojanje većeg broja značajnih okolnosti srednjeg i visokog intenziteta, a koje ugrožavaju psihofizički i socijalni razvoj djeteta. Slijedom navedenog, kao i temeljem nalaza multidisciplinarnе obrade iz prosinca 2020. godine, stručni tim je roditeljima izrekao mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu u trajanju od 6 mjeseci. Na temelju izvješća voditeljice mjere, a u kojima je navedeno da su roditelji uspjeli uz njezinu potporu ostvariti pojedine dogovore oko skrbi za mlt. sina i da predlaže ponovno izricanje iste mjere, stručni tim je ponovno odredio mjeru u trajanju od 6 mjeseci – od lipnja do prosinca 2021. godine.

U svibnju 2021. godine, majka pokreće sudski postupak vezano uz donošenje nove odluke o roditeljskoj skrbi, kojom se pobija sadašnja odluka da dijete boravi u kontinuitetu tjedan dana kod jednog roditelja, pa sljedećih tjedan dana kod drugog. Na zahtjev suda, stručni tim istome dostavlja prijedlog da dijete nastavi boraviti kod svakog roditelja naizmjenično tjedan dana u kontinuitetu.

U lipnju 2021. godine, u područnom uredu obavljen je razgovor s mlt. sinom koji dolazi u pratnji oca. Dijete navodi da mu odgovara kako je trenutno uređeno ostvarivanje osobnih odnosa s roditeljima te da mu je lijepo i kod majke i kod oca.

Otac se obraća područnom uredu u rujnu iste godine navodeći kako majka vrši emocionalni pritisak na dijete te da dječak odbija razgovarati s ocem i njegovom novom obitelji te da ga majka nagovara na odbijanje očeve nove partnerice.

U listopadu 2021. godine, sud je donio rješenje u kojem se određuje da će mlt. sin provoditi sa svakim roditeljem naizmjenično tjedan dana u kontinuitetu. Na ovu je

odluku majka uložila žalbu navodeći kako stručni tim područnog ureda ne uzima u obzir činjenice i argumentaciju koju ona iznosi već da je pristran u korist oca, te isto tako da sud ne provodi dokaze koje ona predlaže. Uložena žalba je odbijena kao neosnovana, a dopunskim se rješenjem iz prosinca odlučuje da roditelj kod kojeg dijete ne boravi ima pravo jednom dnevno u dogovoreno vrijeme telefonski razgovarati s djetetom.

U ožujku 2022. godine, na temelju razgovora s oba roditelja zaključuje se kako je njihov odnos i dalje konfliktan, da im je komunikacija otežana te da su evidentirane poteškoće u dogovaranju oko skrbi za dijete. Roditelji ističu potrebu za daljnjim provođenjem mjere obiteljsko-pravne zaštite jer im ista pomaže oko postizanja dogovora vezanih uz dijete, te je na temelju toga određena mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju roditeljske skrbi u trajanju od 6 mjeseci, s početkom u mjesecu svibnju 2022. godine.

U svibnju 2022. godine, majka je zatražila kombinirano psihijatrijsko-psihološko vještačenje kako bi se utvrdio odnos svakog roditelja prema djetetu, sposobnost za izvršavanje roditeljske skrbi, postojanje manipulacije ili induciranoosti djeteta od strane drugog roditelja, s osvrtom na prijedlog sudu s kojim će roditeljem dijete stanovati te o načinu ostvarivanja osobnih odnosa djeteta s drugim roditeljem. Područni ured je primio nalaze vještačenja u ožujku 2023. godine, a u istom je navedeno kako je mlt. sin privržen i majci i ocu te da su i majka i otac brižni roditelji. Majka je sklona inducirati dijete negativno prema ocu i djelomično stavljati vlastite potrebe ispred potreba djeteta te se stoga upućuje u psihoterapiju i predlaže se ponovno određivanje mjere obiteljsko-pravne zaštite. Također, u nalazu se navodi kako je u najboljem interesu djeteta da nastavi boraviti kod svakog roditelja po tjedan dana u kontinuitetu.

Na temelju dobivenih nalaza vještačenja, i provedenih razgovora s roditeljima u travnju 2023. godine, stručni tim područnog ureda sudu predlaže ostvarivanje osobnih odnosa roditelja s djetetom na isti način kako je to bilo i do sada. Isto tako, u svibnju iste godine ponovno izriče mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu u trajanju od 6 mjeseci.

Tablica. 6.2.

Hodogram obitelji kroz sustav socijalne skrbi

Listopad 2019.	<ul style="list-style-type: none"> - bivši supružnici pristupaju postupku obveznog savjetovanja te postižu Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi o mlt. sinu
Ožujak 2020.	<ul style="list-style-type: none"> - roditelji se samoinicijativno uključuju u savjetovanje u obiteljski centar
Travanj 2020.	<ul style="list-style-type: none"> - obiteljski centar područnom uredu prijavljuje sumnju na emocionalno zlostavljanje mlt. djeteta od strane roditelja - roditeljima je izrečena mjera upozorenja radi pogrešaka i propusta u odgoju mlt. djeteta
Lipanj 2020.	<ul style="list-style-type: none"> - majka pokreće sudski postupak donošenje privremene mjere radi izmjene odluke o roditeljskoj skrbi, a prijedlog za istu je kasnije odbijen
Listopad 2020.	<ul style="list-style-type: none"> - roditelji se uključuju u psihoterapiju - psihoterapeut ističe da njihov odnos ugrožava djetetov razvoj - ispunjavanje Lista za procjenu razvojnih rizika djeteta
Prosinac 2020.	<ul style="list-style-type: none"> - dijete se upućuje na multidisciplinarnu obradu te nalazi pokazuju da su kod djeteta primjetne emocionalne teškoće koje proizlaze iz sukoba roditelja - stručni tim izriče mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu
Svibanj 2021.	<ul style="list-style-type: none"> - majka pokreće sudski postupak vezano uz donošenje nove odluke o roditeljskoj skrbi
Lipanj 2021.	<ul style="list-style-type: none"> - stručni tim ponovno izriče mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu - stručni tim u prostorijama područnog ureda provodi razgovor s mlt. sinom
Rujan 2021.	<ul style="list-style-type: none"> - otac se obraća područnom uredu tražeći pomoć jer smatra da majka vrši emocionalni pritisak na dijete
Listopad 2021.	<ul style="list-style-type: none"> - sud je donio rješenja prema kojem će dijete provoditi sa svakim roditeljem naizmjenično tjedan dana u kontinuitetu - majka ulaže žalbu istovremenu žaleći se na postupanje nadležnog stručnog tima
Prosinac 2021.	<ul style="list-style-type: none"> - sud donosi dopunsko rješenje o pravu roditelja na telefonski poziv s djetetom jednom dnevno
Ožujak 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - obavljen je razgovor s oba roditelja u područnom uredu
Svibanj 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - stručni tim izriče roditeljima mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju roditeljske skrbi

	- majka je zatražila vještačenje u svrhu odluke suda s kojim će roditeljem dijete stanovati te o načinu ostvarivanja osobnih odnosa djeteta s drugim roditeljem
Ožujak 2023.	- područni ured je zaprimio nalaz s vještačenja
Travanj 2023.	- stručni tim obavlja razgovor s oba roditelja - stručni tim predlaže sudu da dijete boravi kod roditelja tjedan dana naizmjenično u kontinuitetu
Svibanj 2023.	- stručni tim izriče mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu

Prikaz slučaja 3:

F.F. je rođena 1985. godine kao jedino dijete u braku svojih roditelja. Nedugo nakon njenog rođenja roditelji su se razveli, a ona nastavlja živjeti s majkom.

G.G. je rođen 1984. godine u braku svojih roditelja, u kojem je kasnije rođeno još jedno dijete. Odnos roditelja opisuje skladnim te da su se dobro brinuli o svojoj djeci.

F.F. i G.G. sklopili su bračnu zajednicu u 2016. godini, nakon 7 godina emotivne veze. U braku je rođeno dvoje ml. djece – kćer, rođena 2017. godine, i sin, rođen 2020. godine. Kćer je urednog razvoja, dok sin boluje od rijetke bolesti od koje boluje svega nekoliko ljudi u cijelom svijetu. Zbog njegovog zdravstvenog stanja, priznato mu je pravo na osobnu invalidninu, te je također korisnik socijalne usluge rane intervencije.

F.F. i G.G. su živjeli zajedno do listopada 2021. godine kada se majka zajedno s djecom iselila iz zajedničkog stana zbog obiteljskog nasilja koje je i prijavila policiji. Tada se otac obraća područnom uredu navodeći kako mu majka onemogućava ostvarivanje osobnih odnosa s djecom te da su njihovi međusobni odnosi već duže vrijeme nisu dobri. Stručni tim je na zapisnik saslušao oba roditelja zasebno te tako majka navodi kako ju suprug dugotrajno sustavno psihički zlostavlja, dok otac navedeno opovrgava te navodi kako se majka neprimjereno brine o djeci i da je on bolji roditelj od nje.

U istom je mjesecu s bračnim partnerima proveden postupak obveznog savjetovanja. Roditelji nisu postigli dogovor oko Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi zajedničke mlt. djece. Otac je početkom studenog kontaktirao područni ured navodeći kako mu majka onemogućuje da viđa djecu, da se sa kćeri čuo svega dva puta telefonski te da bi majka svaki put prekinula poziv nakon što bi kćer pokazala tugu jer ne vidi oca. Majka je odbijala mogućnost susreta oca s djecom sve do donošenja privremene mjere o roditeljskoj skrbi krajem studenog, iako joj je od strane stručnog tima u više navrata ukazivano na potrebu da djeca ostvaruju osobne odnose s oba roditelja.

U veljači 2022. godine, stručni je tim razgovarao s mlt. kćeri u prisustvu majke te se iz razgovora zaključuje da kćer i majka imaju razvijen privržen odnos. Kćer također odnos s ocem opisuje pozitivnim. U komunikaciji s majkom saznaje se da je komunikacija sa suprugom značajno narušena te da informacije o djeci razmjenjuju isključivo putem poruka.

U ožujku 2022. godine, majka se obraća područnom uredu s primjedbama na supruga koji po njenim navodima ne skrbi dobro o zdravlju zajedničke djece. Slijedom navedenog, stručni tim obavlja terenski izvid na očevu adresu te je utvrđeno kako je stan primjereno uređen sa svim potrebnim namještajem i dječjim igračkama. Na navedene majčine primjedbe, iskazuje kako je majka agresivna prema djeci te da prema mlt. sinu ne postupa u skladu s liječničkim uputama te da ga stigmatizira radi njegove dijagnoze. Navodi i kako je komunikacija sa suprugom jako loša jer ona inicira konflikte i ne obavještava ga o bitnim informacijama o djeci. Temeljen prigovora oca o neadekvatnosti i neurednosti supruginog stana, proveden je terenski izvid te je stan zatečen u urednom stanju i opremljen je svime što je potrebno za dječje potrebe. Uvidom u liječničke nalaze mlt. sina, utvrđeno je da majka brižno skrbi o njemu te da ga redovito vodi na preglede i pravodobno mu daje odgovarajuću terapiju.

S obzirom na sve navedeno, u svibnju 2022. godine stručni tim područnog ureda sastavlja mišljenje sudu s prijedlogom da bi djeca trebala nastaviti stanovati s majkom jer se ona procjenjuje osobom koja je podobnija svakodnevno se skrbiti o djeci s obzirom na njena dosadašnja ponašanja. No, ročište koje je bilo zakazano za lipanj 2022. godine, zbog neodaziva jedne od stranki, je odgođeno.

Stručni je tim temeljem Liste za procjenu razvojnih rizika utvrdio da postoji srednja razina rizika po pitanju obiteljskih okolnosti i obilježja roditelja te srednja razina razvojnog rizika za djecu. Također, upotrebom Liste za procjenu roditeljskih snaga utvrđeno je da roditelji nemaju dostatnih roditeljskih snaga. Slijedom dobivenih nalaza, stručni je tim u lipnju 2022. godine roditeljima izrekao mjeru stručne pomoći i potpore u izvršavanju skrbi o djeci u trajanju od 6 mjeseci. Također, oca se uputilo na savjetovanje u školu za roditelje. Uvidom u izvješća voditeljice mjere utvrđuje se da otac i dalje iskazuje pogreške i propuste u roditeljskoj skrbi, a koje se odnose na nedostatnu brigu o zdravlju djece, osobne odnose s djecom i izvanškolske aktivnosti djece na koje ih on odbija voditi. Također, utvrđuje se i da je međusobna komunikacija roditelja u većoj mjeri jednosmjerna, odnosno da majka nastoji komunicirati s ocem što on odbija. Voditeljica u svojim izvješćima navodi i da je majka suradljiva te da prihvaća savjete, a otac umanjuje njezinu stručnost, odbija susrete s voditeljicom i da je komunikacija s njime otežana. Sukladno svemu navedenome, u prosincu iste godine je stručni tim ponovno izrekao mjeru stručne pomoći i potpore u izvršavanju skrbi o djeci u trajanju od 6 mjeseci.

U listopadu 2022. godine, područni ured zaprimio je nalaz kombiniranog psihologijsko-psihijatrijskog vještačenja koji je pokrenut radi odluke o roditeljskoj skrbi. Prema nalazima, majka je iznimno nesigurna, nepovjerljiva prema ljudima i anksiozna dok je otac intelektualno na iznadprosječnoj razini i iznimno ekstrovertirana osoba. Mlt. kćer glorificira oca kao osobu koja joj pruža sigurnost, a uz majku vezuje osjećaje ljutnje, dok mlt. sin nema razvijenu emocionalnu vezu prema svojim roditeljima.

U prosincu 2022. godine, sud je donio rješenje kojim je brak F.F. i G.G. razveden.

U siječnju 2023. godine, otac obavještava sud i stručni tim područnog ureda da majka izbjegava voditi djecu liječniku iako se djeca žale na bolove te da mu ne daje odgovore kada ju pita zašto ga nije obavijestila o bolesti djece i zašto ih nije vodila liječniku. Prijavljuje zanemarivanje zdravstvenih potreba djece.

Tablica. 6.3.

Hodogram obitelji kroz sustav socijalne skrbi

Listopad 2021.	<ul style="list-style-type: none"> - prijava obiteljskog nasilja - obavljeno individualno savjetovanje zasebno sa svakim roditeljem - proveden postupak obveznog savjetovanja te nije postignut dogovor oko Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi
Studeni 2021.	<ul style="list-style-type: none"> - otac se obraća stručnom timu s informacijom da mu majka onemogućava susrete s mlt. djecom
Veljača 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - obavljene razgovori u prostorijama područnog ureda s majkom i mlt. kćeri
Ožujak 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - otac prijavljuje stručnom timu da majka neadekvatno skrbi o zdravstvenim potrebama zajedničke djece - obavljene terenski izvidi na očevu i na majčinu adresu stanovanja
Svibanj 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - stručni tim sastavlja prijedlog sudu da bi djeca trebala stanovati s majkom
Lipanj 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - stručni tim je roditeljima izrekao mjeru stručne pomoći i potpore u izvršavanju skrbi o djeci u trajanju od 6 mjeseci
Listopad 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - područni ured zaprimio je nalaz kombiniranog psihologijsko-psihijatrijskog vještačenja koji je pokrenut radi odluke o roditeljskoj skrbi
Prosinac 2022.	<ul style="list-style-type: none"> - stručni tim je roditeljima ponovno izrekao mjeru stručne pomoći i potpore u izvršavanju skrbi o djeci u trajanju od 6 mjeseci - rješenjem suda brak F.F. i G.G. je razveden
Siječanj 2023.	<ul style="list-style-type: none"> - otac se obraća područnom uredu s informacijom kako majka zanemaruje zdravstvene potrebe djece

Prikaz slučaja 4:

H.H. rođena je 1986. godine, u braku svojih roditelja kao najstarije dijete od njih troje. Partnerski odnos svojih roditelja opisuje skladnim, te negira pojavnost bilo kakvog oblika nasilja u istome.

I.I. je rođen 1973. godine, u braku svojih roditelja. Više je godina konzumirao opojna sredstva, kao i tijekom braka s H.H. Trenutno je zaposlen i živi u inozemstvu.

H.H. i I.I. su partnerski odnos započeli 2004. godine, te su odmah nakon stupanja u emocionalnu vezu započeli zajednički život. U njihovoj je izvanbračnoj zajednici rođeno jedno dijete 2006. godine. H.H. opisuje kako je njihov partnerski odnos u početku bio skladan, no s vremenom se otac I.I. počeo nasilno ponašati. Pritom navodi fizičko nasilje, prijetnje nožem u trudnoći od strane partnera, ekonomsko nasilje i partnerovu ovisnost o psihoaktivnim tvarima. Navodi i da je obiteljsko nasilje prijavljivala policiji u nekoliko navrata. Da je I.I. ovisnik o psihoaktivnim tvarima, saznala je u šestom mjesecu trudnoće kada je pronašla drogu nakon što je na partneru primjećivala znakove poput znojenja i nemirnog sna. Majka navodi kako kad bi mu god predložila da se uključi u liječenje od ovisnosti, on bi bio fizički nasilan prema njoj. Fizički nasilan je bio i za vrijeme trudnoće, po djetetovu rođenju i u djetetovoj prisutnosti.

Partnerski odnos je završio tijekom 2008. godine, kada je majka zatražila pomoć u skloništu za žrtve nasilja, zajedno s mlt. sinom. Nedugo nakon se vratila u obiteljsku kuću svojih roditelja. Majka navodi da joj je otac za to vrijeme tražio, te da joj je slao prijeteće poruke jer se nije mogao pomiriti s činjenicom da je njihov partnerski odnos okončan.

H.H. se tijekom godina više puta obraćala područnom uredu radi neispunjenja obveze uzdržavanja od strane oca za mlt. sina. Tako je mlt. sinu od veljače 2011. godine priznato pravo na privremeno uzdržavanje. U međuvremenu je majka pokrenula postupak obveznog savjetovanja na koji se I.I. nije odazvao, kao što se nije odazvao ni na poziv područnog ureda u vezi istog te je postupak okončan u listopadu 2019. godine,. Također, prethodno se obraćala područnom uredu i radi davanja suglasnosti za odlazak djeteta na školske izlete, radi realizacije zdravstvenog osiguranja za dijete i suglasnosti za izradu osobne iskaznice.

U srpnju 2019. godine, otac se obraća područnom uredu s informacijom kako mu majka ne dopušta da viđa sina i da s njim komunicira, iako on već godinama uredno plaća uzdržavanje za dijete. Navodi kako dijete nije vidio 3 godine, kako majka ne brine adekvatno o njihovu zajedničkom sinu i kako ima psihičkih problema. U daljnjim pokušajima kontaktiranja oca, isti se nije javljao na mobilni telefon.

U rujnu 2019. godine, obavljen je razgovor s majkom temeljem prethodno navedenih očevih navoda. Majka navodi kako otac ne sudjeluje u brizi za dijete, kako ne plaća uzdržavanje, ne kontaktira ju vezano uz dijete i da joj je nedostupan za donošenje bilo kakvih odluka u vezi djeteta. U istom je mjesecu provedena Lista za procjenu razvojnih rizika djeteta, te je otac prepoznat kao čimbenik razvojnog rizika djeteta. Pritom su posebice važne okolnosti koje se odnose na neprihvatanje odgovornosti za roditeljstvo, izostanak kontakta s djetetom, manipulativna ponašanja, nasilje i neprimjerene reakcije na intervencije stručnjaka.

U listopadu je proveden razgovor s mlt. sinom u prostorijama područnog ureda, te su u istom dobivena saznanja o zanemarivanju od strane oca. Mlt. sin oca doživljava kao stranca, a sebe vidi kao dijete koje ima samo jednog roditelja – majka vodi cjelokupnu brigu i skrb o njemu. S majkom se dobro slaže, ne svađaju se i lijepo se družu. Mlt. sin navodi i kako nema kontakt ni s bakom po ocu, da ga ne zove niti mu čestita rođendane.

Sudskom presudom iz rujna 2020. godine, otac se proglašava krivim radi neizvršavanja dužnosti uzdržavanja mlt. sina te se osuđuje na kaznu zatvora uz uvjetnu osudu.

Sukladno svemu navedenome, majka je u srpnju 2021. godine podnijela prijedlog radi lišenja roditeljske skrbi oca u odnosu na mlt. sina. Stručni tim područnog ureda je sastavio mišljenje sudu prema kojem smatra da je opravdano podržati majčin zahtjev. U rujnu iste godine, otac se po pozivu javlja u područni ured te pritom navodi kako mu majka ne dozvoljava da viđa dijete te da ga je posljednji put vidio prije 4 godine u prisustvu svjedoka.

Prvo je ročište za lišenje roditeljske skrbi bilo zakazano za siječanj 2022. godine, zatim za lipanj pa potom i za studeni iste godine, no svaki put je otkazano zbog

nemogućnosti dolaska jedne od stranki. Sukladno tome, još nije donesena odluka suda o lišenju roditeljske skrbi oca u odnosu na mlt. sina.

Tablica. 6.4.

Hodogram obitelji kroz sustav socijalne skrbi

Tijekom 2008.	- majka traži pomoć u skloništu za žrtve nasilja, zajedno s mlt. sinom
Veljača 2011.	- priznato pravo na privremeno uzdržavanje - majka je pokrenula postupak obveznog savjetovanja - majka se obraćala područnom uredu radi suglasnosti za dijete
Srpanj 2019.	- otac se obraća područnom uredu s informacijom kako majka neadekvatno skrbi o djetetu
Rujan 2019.	- majka negira očeve tvrdnje, pritom navodeći kako otac uopće ne pita za dijete - temeljem Lista za procjenu razvojnih rizika djeteta, otac je prepoznat kao čimbenik rizika
Listopad 2019.	- okončan je postupak obveznog savjetovanja u područnom uredu - iz razgovora s mlt. sinom saznaje se o zanemarivanju od strane oca i nedostatku komunikacije s obitelji s očeve strane
Rujan 2020.	- presudom suda otac se proglašava krivim radi neizvršavanja dužnosti uzdržavanja mlt. sina
Srpanj 2021.	- majka je podnijela prijedlog radi lišenja roditeljske skrbi oca u odnosu na mlt. sina
Rujan 2021.	- obavljen je razgovor s ocem vezano uz pokrenut postupak, te on navodi kako mu majka brani viđanje djeteta

7. Rezultati i rasprava

Kod prvog analiziranog slučaja, u prvom dijelu Liste za procjenu ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva (Ajduković i sur., 2018.), analizirala su se ponašanja roditelja isključivo u odnosu samo na mlt. sina. Tome je tako iz razloga što je iz dokumentacije vidljivo da je naknadno utvrđeno da B.B. nije biološki otac mlt. kćeri zbog čega nije bilo moguće analizu primijeniti i na nju. Iz analize je vidljivo da majka svojim neprikladnim ponašanjima nastoji odvojiti dijete od drugog roditelja. Neka od neprikladnih ponašanja majke jesu: usmjeravanje djeteta samo na očeve negativne osobine, ružno govorenje o ocu pred djetetom, opterećivanje djeteta problemima do kojih je došlo zbog razdvojenog roditeljstva, dok je otac sklon pretjeranom ugađanju djetetu s ciljem stvaranja saveza s njim. Temeljem drugog dijela analize, koja je bila usmjerena na ponašanja roditelja u odnosu na drugog roditelja, može se zaključiti kako su odnosi roditelja izrazito narušeni, kao i njihova međusobna komunikacija te da oba roditelja svojim ponašanjima štete onom drugom. Tako je utvrđeno da se roditelji ni ne pozdravljaju i da izbjegavaju bilo kakav oblik kontakta prilikom susreta. Majka je sklona i ponižavanju i obezvređivanju oca pred djetetom te omalovažavanju očeve obitelji, kao i nepovjerenju u očeve roditeljske sposobnosti što dovodi do pretjerane kontrole u situacijama kada dijete boravi kod njega. Također, majka se izrazito striktno drži dogovorenih termina susreta i inzistira na viđanju isključivo prema utvrđenom Planu o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, odnosno nije spremna na fleksibilnost u svezi dogovorenih kontakata uslijed promijenjenih okolnosti koje su značajne za dijete. Nadalje, analizom se utvrdilo i kako se oba roditelja u određenoj mjeri neprikladno ponašaju i prema stručnjacima u sustavu. Tako su roditelji skloni odugovlačenju i otežavanju postupaka, prebacivanju odgovornosti na stručnjake, selektivnom prikazivanju teškoća djeteta kako bi se naškodilo drugom roditelju i samo prividnom iskazivanju spremnosti na suradnju. Temeljem svega navedenoga, kod analize prvog slučaja može se zaključiti kako je psihosocijalna dobrobit djeteta značajno ugrožena.

Iz analize drugog slučaja je, kao i kod prvog slučaja, vidljivo da se ponašanja roditelja neprimjereno odražavaju na razvoj i dobrobit djeteta. U ovom su slučaju uz već navedena neprikladna ponašanja iz prvog slučaja, još prisutna i ponašanja koja su

usmjerena na emocionalno stanje djeteta: izostanak uvida u aktualno emocionalno stanje i perspektivu djeteta kod oba roditelja i nemogućnost razlikovanja vlastitih osjećaja i potreba majke od djetetovih osjećaja i potreba, ali i majčino govorenje djetetu da je otac kriv za sve što mu se događanje te njeno opterećivanje djeteta problemima koji nisu sukladni njegovoj dobi. U drugom dijelu gdje su analizirana ponašanja roditelja u odnosu na drugog roditelja, dolazi se do zaključka kako roditelji odbijaju bilo kakav međusobni oblik komunikacije i da, kao što je to slučaj i u prethodno opisanom primjeru, u velikoj mjeri komuniciraju preko djeteta. Takav način komunikacije je svakako neprikladan i djetetu stvara osjećaj stresa te može ostaviti brojne posljedice po razvoj i dobrobit djeteta. Također su prisutna i ponašanja kojima se iskazuje netrpeljivost prema drugom roditelju, te ponižavanje oca pred djetetom od strane majke kao i njeno omalovažavanje očeve obitelji i drugih značajnih osoba. Uz nepovjerenje majke prema roditeljskim sposobnostima oca i pretjeranoj kontroli oca kada je s djetetom, majka također ponašanja prije rastave koristi kao argumente protiv oca. Nadalje, što se tiče roditeljevih ponašanja prema stručnjacima, osim ponašanja koja se spominju u prvom slučaju, ovdje se još ističu majčini prigovori stručnom timu nazivajući stručne djelatnike pristranima u korist oca. Također, majka je sklona snimanju razgovora s djetetom u kojem ga ispituje o ocu, pritom ga navodeći na odgovore koje želi čuti, i to nudi kao dokaz.

Nadalje, iz razloga što je jedno od dvoje djece iz trećeg slučaja mlađe od 3 godine, prvi dio Liste koji se odnosi na ponašanja roditelja u odnosu na dijete nije se ispunjavao, već se prikazani rezultati odnose samo na starije dijete. Kao što je to bio slučaj i u prethodna dva opisana slučaja, i u ovome su slučaju rezultati pokazali kako su roditelji skloni iskazivati veliki broj neprikladnih ponašanja usmjerena prema djetetu, iako ih u ovome slučaju u podjednakoj mjeri iskazuju i majka i otac. Tako su neka od neprikladnih ponašanja kojima su roditelji u ovome slučaju skloni: usmjeravanje djeteta na negativne osobine drugog roditelja, ružno govorenje o drugom roditelju pred djetetom, zabrana opisivanja lijepih trenutaka s drugim roditeljem, stvaranje saveza s djetetom te ponašanjima koja su usmjerena na emocionalno stanje djeteta, kao i u drugom slučaju. Dodatno je majka sklona tražiti od djeteta da se ponaša prema ocu prema njenim uputama. Što se tiče ponašanja roditelja u odnosu na drugog roditelja, iz analize je vidljivo kako i u ovome slučaju izostaje konstruktivna

komunikacija roditelja te roditelji iskazuju obostranu netrpeljivost prilikom kontakata. Otac uglavnom odbija kontakte s majkom, no kad komuniciraju to je uglavnom kratkim SMS porukama ili preko djeteta. Također, između ostalih ponašanja, roditelji su skloni prozivanju drugog roditelja zbog ne jako bitnih situacija vezanih uz dijete kako bi se kontrolirao život drugog roditelja, pretjeranoj kontroli drugog roditelja kada je dijete s njim i pretjeranom nepovjerenju prema roditeljskim sposobnostima drugog roditelja što je dovelo i do toga da je majka u jednom periodu u potpunosti onemogućavala ocu kontakte s djetetom. Osim svega navedenog, majka je još sklona i ponižavanju i obezvređivanju oca pred djetetom, dok otac ne pristaje na fleksibilnost dogovora uslijed nekih promijenjenih okolnosti. U posljednjem dijelu Liste, odnosno kod ponašanja roditelja usmjerena prema stručnjacima i sustavu, utvrđeno je da je otac nepovjerljiv prema stručnosti stručnih djelatnika i da samo prividno iskazuje spremnost na suradnju dok konkretna suradnja zapravo izostaje. Isto tako, oba roditelja konstantnim prigovorima i prijavljivanjima drugog roditelja stručnom timu odugovlače i otežavaju postupak koji se vodi vezano uz roditeljsku skrb o djetetu. Slijedom svega navedenog, može se reći kako i u ovome slučaju ponašanja roditelja nepovoljno utječu na djetetov daljnji razvoj, ponajprije njegov emocionalni razvoj budući da je dijete konstantno u središtu roditeljskih sukoba i njegove su emocionalne potrebe u određenoj mjeri zanemarene.

U posljednjem je slučaju, za razliku od prethodna tri slučaja, prisutna povijest prijavljivanog obiteljskog nasilja od strane oca prema majci, također i u prisustvu djeteta što je samo po sebi dodatan rizik. Isto tako, otac je od strane stručnog tima prepoznat kao čimbenik rizika po razvoj djeteta, primarno zbog izostanka kontakata s djetetom, zlouporabe droga te manipulativnih ponašanja i neprimjerenih reakcija na stručnjake. U ovom je slučaju utvrđeno nešto manji broj neprikladnih ponašanja roditelja u odnosu na dijete, no razlog istoga jest u tome što je izostao kontakt oca s djetetom duži niz godina čime nije bilo moguće izvršiti procjenu pojedinih ponašanja. No, može se zaključiti kako i otac i majka iskazuju ponašanja kojima pokazuju nerazumijevanje rizika njihovih međusobnih sukoba na emocionalno stanje djeteta. Tako iskazuju sljedeća ponašanja, a koja su također iskazivali i roditelji u prethodna tri slučaja: izostanak uvida u aktualno emocionalno stanje i perspektivu djeteta i nemogućnost razlikovanja vlastitih osjećaja i potreba roditelja od djetetovih osjećaja i

potreba. Majka je još i sklona postavljanju preširokih odgojnih granica i pretjeranom ugađanju djeteta jer je u strahu da se dijete ne bi okrenulo protiv nje, a u korist oca. Nadalje, i u ovome je slučaju komunikacija među roditeljima značajno otežana, odnosno može se reći kako gotovo i ne postoji. Roditelji komuniciraju isključivo preko odvjetnika te nemaju adekvatnu komunikaciju koja bi bila usmjerena na dobrobit djeteta i iskazuju očitu netrpeljivost prema drugom roditelju prilikom susreta. Oba su roditelja nepovjerljiva prema roditeljskim sposobnostima drugog roditelja što se očituje u brojnim međusobnim prijavama o zanemarivanju potreba djeteta. Otac je još sklon i omalovažavanju i ocrnjivanju majčine obitelji te nedavanju suglasnosti za izradu djetetovih dokumenata i drugih bitnih okolnosti.

U Tablici 7.1. nalazi se prikaz prisutnosti roditeljskih neprikladnih ponašanja i/ili manipulativnih ponašanja roditelja u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva, a temeljem analize dokumentacije prethodno opisanih slučajeva.

Tablica 7.1.

Prikaz prisutnosti roditeljskih neprikladnih ponašanja i/ili manipulativnih ponašanja roditelja u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva

PONAŠANJE RODITELJA U ODNOSU NA DIJETE	Slučaj 1		Slučaj 2		Slučaj 3		Slučaj 4	
	Majka	Otac	Majka	Otac	Majka	Otac	Majka	Otac
Usmjeravanje djeteta samo na negativne osobine drugog roditelja i one koje dijete kod njega ne voli	+	-	+	-	+	+	-	-
Ružno govorenje djetetu o drugom roditelju s ciljem umanjivanja autoriteta drugog roditelja	+	-	+	-	+	+	-	-
Zabrana opisivanja lijepih trenutaka s drugim roditeljem iz prošlosti ili sadašnjosti	-	-	+	-	+	+	-	-
Roditelj traži od djeteta da se ponaša prema drugom roditelju po njegovim uputama	+	-	+	-	+	+	-	-
Optuživanje drugog roditelja za sve teško i loše što se djetetu događa (npr. moraš ići sad u Centar, a ne na aktivnost koju voliš jer ti je to mama priredila)	-	-	-	-	-	+	-	-
Pokazivanje tuge, ljutnje ili nezadovoljstva pred djetetom prilikom odlaska djeteta drugom roditelju.	-	-	-	-	+	+	-	-
Nametanje krivnje djetetu zato što ide kod drugog roditelja ili zato što mu je tamo bilo lijepo ili zato što se izražava pozitivno o drugom roditelju	-	-	-	-	-	-	-	-
Opterećivanje djeteta problemima koji nisu sukladni njegovoj dobi a do kojih je došlo zbog razdvojenog roditeljstva (npr. financijskim	+	-	+	-	-	-	-	-

teškoćama, ljubomorom zbog novog partnera, itd.)								
Neprimjereno uključivanje djeteta u stručne ili sudske postupke i upoznavanje s njima	+	-	+	-	-	-	-	-
Prebacivanje roditeljske odgovornosti na dijete za donošenje odluka koje ne bi trebalo samostalno donositi (npr. hoće li ići u dogovoreno vrijeme k drugom roditelju, hoće li se odazvati na poziv CZSS ili suda i sl.)	+	-	-	-	-	-	-	-
Stvaranje saveza s djetetom pretjeranim ugađanjem djetetu ili postavljanjem preširokih odgojnih granica	-	+	+	+	+	+	+	-
Izostanak uvida u aktualno emocionalno stanje i perspektivu djeteta (npr. dijete je tužno, a roditelj to uopće ne vidi)	-	-	+	+	+	+	+	+
Nemogućnost razlikovanja vlastitih osjećaja i potreba od djetetovih osjećaja i potreba	+	-	+	-	+	+	+	+
Korištenje odnosa s djetetom u svrhu zadovoljavanja vlastitih emocionalnih potreba (npr. dijete „pretvara“ u partnera)	-	-	-	-	-	-	-	-

PONAŠANJE RODITELJA U ODNOSU NA DRUGOG RODITELJA	Slučaj 1		Slučaj 2		Slučaj 3		Slučaj 4	
	Majka	Otac	Majka	Otac	Majka	Otac	Majka	Otac
Iskazivanje netrpeljivosti prema drugom roditelju prilikom kontakata (npr. roditelj niti ne pozdravlja drugog roditelja pri susretima, neprijateljsko prekidanje drugog roditelja dok govori iako je važno za neposrednu provedbu kontakta)	+	+	+	+	+	+	+	+
Ponižavanje i obezvređivanje drugog roditelja pred djetetom	+	+	+	-	-	+	-	-
Omalovažavanje i ocrnjivanje šire obitelji i drugih značajnih osoba drugog roditelja (prijatelja, novog partnera...)	+	+	+	-	-	-	-	+
Kontaktiranje s drugim roditeljem samo putem SMS -a ili e-maila	+	+	-	-	+	+	-	-
Kontaktiranje s drugim roditeljem samo putem odvjetnika	-	-	+	+	-	-	+	+
Kontaktiranje s drugim roditeljem preko djeteta („djeca pošтари“)	+	+	+	+	+	+	-	-
Odbijanje bilo kakve komunikacije i kontakta s drugim roditeljem	+	+	+	+	-	+	-	+
Otežavanje postupaka izrade djetetovih dokumenata nedavanjem ili izrazitim odugovlačenjem davanja suglasnosti (npr. promjena prebivališta, izdavanje osobne iskaznice, putovnice)	-	-	-	-	-	-	-	+
Uvjetovanje ostvarivanja kontakta s djetetom ponašanjem drugog roditelja koja nisu neposredno vezana uz	+	-	-	-	-	-	-	-

kontakte (npr. uskrata kontakata ako nije plaćeno uzdržavanje; neplaćanje uzdržavanje ako su bili otežani ili uskraćeni kontakti)								
Ugrožavanje egzistencije drugog roditelja sramoćenjem i ocrnjivanjem drugog roditelja pred pretpostavljenima na poslu (riskiranje otkaza drugog roditelja neprimjerenim izjavama ili prijavama)	-	-	-	-	-	-	-	-
Javno sramoćenje i ocrnjivanje drugog roditelja putem društvenih mreža i/ili ostalih medija objavljivanjem fotografija, snimaka i sl.	-	-	-	-	-	-	-	-
Ucjena, prijetnja i zastrašivanje oduzimanjem djece	+	-	-	-	-	-	-	-
Potpuno onemogućavanje kontakata djeteta s drugim roditeljem	+	-	-	-	+	-	-	-
Blokiranje telefona ili drugih uređaja, nemogućnost da drugi roditelj dođe u posredni kontakt s djetetom	+	-	-	-	-	-	-	-
Nepridržavanje vremenskih okvira dogovorenih kontakata (npr. stalno kašnjenje, „izmišljanje“ razloga da se kontakt produlji ili skrati)	+	-	-	-	-	-	-	-
Organiziranje slobodnih aktivnosti za dijete u vrijeme kontakata s drugim roditeljem	+	-	-	-	-	-	-	-
Iskazivanje pretjeranog nepovjerenja prema roditeljskim sposobnostima roditelja s kojim dijete ne živi u	+	+	-	-	+	+	+	+

svezi dnevnih potreba i obaveza djeteta								
Svođenje uloge drugog roditelja na uslužni servis (npr. očekivanje da drugi roditelj samo dovodi i odvodi dijete na aktivnosti ili u školu)	-	-	-	-	-	-	-	-
Panično pozivanje drugog roditelja zbog naizgled hitnih, ali ne jako bitnih situacija vezanih uz dijete (npr. dijete se posvađalo s nekim, ili dobilo lošiju ocjenu ili ga je bolio trbuh) kako bi se kontrolirao život drugog roditelja	+	+	-	-	+	+	-	-
Govori drugom roditelju i djetetu što treba raditi za vrijeme boravka kod ili sa drugim roditeljem.	+	-	-	-	-	-	-	-
Pretjerana kontrola drugog roditelja dok je dijete s njim (npr. roditelj učestalo naziva dijete tijekom boravka djeteta kod drugog roditelja)	+	+	+	-	+	+	-	-
Ponašanje koje se prije rastave toleriralo, sada se koristi kao argument protiv drugog roditelja (npr. zamjerenje da drugi roditelj ne kuha djetetu, a u braku nikada nije kuhao ili jer ne piše zadaće s djetetom, a ni ranije to nije radio)	-	-	+	-	-	-	-	-
Nespремnost na fleksibilnost u svezi dogovorenih kontakata uslijed promijenjenih okolnosti od značaja za dijete (npr. poziv na rođendan prijatelja).	+	+	+	-	-	+	-	-
Uključivanje svoje šire rodbine u roditeljski sukob (npr. dolazak	-	-	-	-	-	-	-	-

stručnjacima u pratnji majke roditelja)								
Isključivanje kontakta djeteta s rodbinom drugog roditelja bez opravdanog razloga.	-	-	-	-	-	-	-	-

PONAŠANJE RODITELJA USMJERENA PREMA STRUČNJACIMA I SUSTAVU	Slučaj 1		Slučaj 2		Slučaj 3		Slučaj 4	
	Majka	Otac	Majka	Otac	Majka	Otac	Majka	Otac
Mijenjanje stručnjaka i traženje njihovog izuzeća, traženje mišljenja velikog broja različitih stručnjaka da im napišu ono što žele ili višekratnih produženja mjera i postupaka	-	-	+	-	-	+	-	-
Korištenje zakonskih i proceduralnih mogućnosti za odugovlačenje i otežavanje postupaka (npr. konstantno prigovaranje i prijavljivanje drugog roditelja nadležnim tijelima, podnošenje višestrukih prijedloga za razne mjere socijalnoj skrbi ili sudu, ukazivanje na neprovedivost roditeljskog sporazuma zbog otpora djeteta, neodazivanje na pozive PU Zavoda za socijalni rad)	+	+	+	-	+	+	+	+
Prijavljivanje drugog roditelja za odgojne postupke koji su se prije razdvajanja roditelja prihvaćali kao normalni, a sada se opisuju kao neprimjereni ili zlonamjerni	-	-	+	-	-	-	-	-
Višestruke, opetovane prijetnje i/ili prijave stručnjaka višim nadležnim tijelima (ravnatelju, ministarstvu, predsjedniku države)	-	-	-	-	-	-	+	+

Prebacivanje ukupne odgovornosti na stručnjake i sustav za realizaciju i ishode kontakata djeteta s drugim roditeljem (npr. odbijanje svoje odgovornosti za održavanje kontakata djeteta i drugog roditelja i moguće negativne posljedice realizacije kontakata djeteta s drugim roditeljem)	+	+	+	-	-	-	-	+
Selektivno prikazivanje poteškoća djeteta kako bi se naškodilo drugom roditelju (npr. nepozvano dovođenje djeteta kod stručnjaka ili pokazivanje djetetovih crteža ili pisanih radova kako bi naštetilo drugom roditelju)	+	-	-	-	-	+	-	-
Prividno iskazivanje spremnosti na suradnju sa stručnjacima, uz istovremeno zadržavanje ponašanja koja ukazuju na nespornost za bilo kakvu promjenu (npr. dolazak na savjetovanje ili terapiju samo radi evidencije, verbaliziranje apsolutne spremnosti na suradnju u razgovoru sa stručnjakom uz kasnije ignoriranje svega dogovorenog)	+	-	+	-	-	+	-	+
Roditelj snima razgovore prilikom susreta s djetetom, drugim roditeljem ili stručnjakom i nudi to kao dokaz	-	-	+	-	-	-	-	-
Pritisak na stručnjaka iz pozicije profesionalne nadmoći i manipuliranje društvenim utjecajem	-	-	-	-	-	-	-	-

7.1. Ograničenja istraživanja

Prvo ograničenje ovog istraživanja odnosi se na reprezentativnost podataka te se postavlja pitanje predstavlja li dostupna dokumentacija točnu i pravu sliku proučavane populacije (Milas, 2009.)? Budući da se radi o analizi tek četiri slučaja, nemoguće je donositi zaključke o cijeloj populaciji, no isti niti nije cilj kvalitativnog istraživanja već je cilj dublje razumijevanje istraživane pojave.

Nadalje, ova metoda omogućuje objektivniji uvid u ponašanja roditelja u slučajevima konfliktnog roditeljstva te se na taj način izbjegava subjektivna procjena istraživača. No, ne smije se zanemariti činjenica da postoji mogućnost da su stručni djelatnici u svojem radu bili subjektivni te da su određenu obiteljsku situaciju procijenili blažom ili strožom nego što ona uistinu jest. Navedeno ograničenje bi se moglo otkloniti triangulacijom metoda istraživanja u kojoj bi se dodatnom metodom intervjua potpitanjima mogle produbiti spoznaje u slučaju nejasnoća ili potrebe za većim uvidom u određene situacije i postupke, a što nije moguće kod metode analize arhivske građe zbog toga što se podaci prikupljaju iz sekundarnih izvora. Tako, primjerice, ako je u jednom dokumentu navedeno kako dijete ne želi vidjeti jednog roditelja, a nije naveden razlog, istraživač isti ne može znati niti ga dodatno istražiti iako bi taj razlog bio relevantan za razumijevanje cjelokupne situacije.

Kod metode analize arhivske građe postavlja se pitanje jasnoće i razumljivosti samog dokumenta (Lončar, 2010.). Ovdje se kao ograničenje nameće to da se kroz dokumentaciju može analizirati samo ono što je zabilježeno, a ne mogu se znati odluke koje su dovele do određenih postupaka. Odnosno ne mogu se sa sigurnošću znati na koji su način prikupljeni podaci i zašto su prikupljeni upravo ti podaci, a ne neki drugi te je li osoba koja je prikupljala te podatke na ikoji način bila pristrana jednoj ili drugoj strani u razrješavanju slučaja konfliktnog razdvojenog roditeljstva. Isto tako, autor Milas (2009.) navodi kako problem može biti i u neskladu između dostupnih podataka i onih potrebnih za istraživanje budući da dokumentacija Hrvatskog zavoda za socijalni rad nije prikupljana u svrhu istraživanja što može dovesti do toga da količina podataka može biti oskudna.

8. Zaključak

Roditelje koji su u konfliktnom odnosu prilikom razvoda braka važno je informirati o negativnim posljedicama njihovog ponašanja po razvoj djeteta, te ih upoznati s oblicima pomoći i podrške kako bi se ojačala njihova komunikacija uz istovremeno jačanje vještina rješavanja sukoba. Stručnjaci u sustavu socijalne skrbi su dužni zastupati najbolji interes djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva i pravovremeno reagirati s ciljem zaštite istog. Jedan od načina kojim se omogućuje stručnjacima da prepoznaju neprikladna ponašanja roditelja po štetu djeteta jest primjena Liste za procjenu ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva (Ajduković i sur., 2018.).

U ovom je istraživanju primijenjen prvi dio Liste vezan uz procjenu neprikladnih i/ili manipulativnih ponašanja roditelja, te se iz analize rezultata može zaključiti kako su roditelji uslijed konfliktnog razdvojenog roditeljstva u većoj ili manjoj mjeri skloni iskazivanju neprikladnih ponašanja čime svjesno ili nesvjesno ugrožavaju psihosocijalnu dobrobit djeteta. Skloni su izlagati djecu svojim konfliktnima i uključivati ih u iste, kao i negativnom atribuiranje drugog roditelja i traženju od djece da ne iskazuju ugodne emocije spram drugog roditelja te upoznavanju djece sa sadržajem sudskih postupaka. Sve to dovodi do toga da roditelji stavljaju svoje interese i potrebe ispred interesa i potreba djeteta, iz čega se zaključuje da roditelji nisu uspješno razdvojili roditeljsku od partnerske uloge nakon završetka njihova partnerskog odnosa. Time ne štete samo sebi i drugom roditelju već i samom djetetu te se može govoriti o psihičkom iskorištavanju djeteta u situacijama razdvojenog roditeljstva. Djetetovu se dobrobit ugrožava i ponašanjima roditelja koja nisu usmjerena isključivo na dijete, već je riječ o iskazivanju međusobne netrpeljivosti, izostanku konstruktivne komunikacije ili pak pretjeranom kontroliranju i nepovjerenju prema drugom roditelju. Isto tako, i ponašanjima koja su usmjerena prema stručnjacima i sustavu, a kojima se odugovlače i otežavaju postupci. Samim time, dijete je uključeno u sukobe duže i intenzivnije što se uvelike odražava na njegov razvoj i psihičku dobrobit.

Slijedom svega navedenog, nameće se zaključak kako bi se slučajevi u kojima su prepoznata neprikladna ponašanja koja ugrožavaju psihosocijalnu dobrobit djeteta

trebali rješavati prioritarno, odnosno žurno i bez odgode jer je očuvanje najboljeg interesa djeteta najvažnije. Nadalje, iako je u sustavu socijalne skrbi razrađen instrumentarij koji stručnjacima omogućuje pravovremeno prepoznavanje da se radi o psihičkom iskorištavanju djeteta u situacijama razdvojenog roditeljstva, važno je kontinuirano educirati i djelatnike iz drugih sustava o istome. Od izuzetne je važnosti poticati multidisciplinarni pristup u radu, a sa zajedničkim ciljem stručnjaka različitih profila da se očuva najbolji interes djeteta i da se istome omogući odrastanje u najboljem mogućem okruženju.

9. Popis literature

1. Ajduković, M., & Sladović Franz, B. (2021). *Prilog javnoj raspravi o položaju djece i roditelja izloženih nasilju u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva iz psihosocijalne perspektive*. Posjećeno 20.4.2023. na mrežnoj stranici Hrvatske komore socijalnih radnika: <https://www.hksr.hr/prilog-javnoj-raspravi-o-polozaju-djece-i-roditelja-izlozenih-nasilju-u-situacijama-konfliktnog>.
2. Ajduković, M., & Sladović Franz, B. (2022.). *Procjena sigurnosti i razvojnih rizika djeteta: Priručnik za primjenu Liste za procjenu sigurnosti djeteta i Liste za procjenu razvojnih rizika djeteta*. Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u suradnji s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku i Studijskim centrom socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu.
3. Ajduković, M., Blažeka Kokorić, S., & Sladović Franz, B. (2018). *Lista za procjenu ugroženosti psihosocijalne dobrobiti djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva*. Zagreb: UNICEF i Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
4. Bernet, W., & Baker, A. J. (2013). Parental alienation, DSM-5, and ICD-11: Response to critics. *Journal of the American Academy of psychiatry and the Law Online*, 4(1), 98-104.
5. Buljan Flander, G., & Roje Đapić, M. (2020). *Dijete u središtu (sukoba)*. Sveta Nedelja: Geromar d.o.o.
6. Dobroćić, I., Pećnik, N., & Baran, J. (2015). *Potrebe roditelja i pružanje usluga roditeljima koji podižu djecu u otežanim okolnostima*. Zagreb: Udruga roditelji u akciji.
7. Državni zavod za statistiku (2022). *Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2021*. [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29028>.
8. Hajnić, L. (2014). Sindrom otuđenja od roditelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(1), 169-178.
9. Johnston, J. R. (1994). High-conflict divorce. *Future of Children.*, 4(1), 165–182.

10. Kandra, V. (2018). *Prepoznavanje i prevencija neprikladnih i manipulativnih ponašanja roditelja u obiteljskoj medijaciji*. Završni specijalistički rad. Zagreb: Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
11. Lončar, M. (2010). Korištenje dokumentarnih izvora u sociološkim istraživanjima. *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke*, 3(3), 229-239.
12. Majnarić, I. (2022). Obilježja visokokonfliktnih razvoda roditelja s maloljetnom djecom. *Ljetopis socijalnog rada*, 1(29), 99-123.
13. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada slap.
14. Milković, M., Stojević, M. & Ćosić Pregrad, I. (2021). *Postupci u konfliktnom razdvojenom roditeljstvu i tretmanske intervencije*. Posjećeno 20.4.2023. na mrežnoj stranici Zagrebačkog psihološkog društva: <https://zgpd.hr/2021/11/07/postupci-u-konfliktnom-razdvojenom-roditeljstvu-i-tretmanske-intervencije/>.
15. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, 103/15, 98/19, 47/20.
16. Selak Bagarić, E., Buljan Flander, G., Roje, M., Raguž, A., Prijatelj, K., & Kuculo, I. (2018). *Prepoznavanje otuđenja od roditelja u brakorazvodu*. Niš: Pravni Fakultet Sveučilišta u Nišu.
17. Sun, X., Qin, X., Zhang, M., Yang, A., Ren, X., & Dai, Q. (2021). Prediction of parental alienation on depression in left-behind children: A 12-month follow-up investigation. *Epidemiology and psychiatric sciences*, 30, 1-8.
18. Ujedinjeni narodi (2001.) *Konvencija o pravima djeteta*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
19. Verhaar S., Matthewson, M. L., & Bentley C. (2022.) The Impact of Parental Alienating Behaviours on the Mental Health of Adults Alienated in Childhood. *Children*, 9(4), 475-491.
20. Verrocchio, M. C., Baker, A. J., & Bernet, W. (2016). Associations between exposure to alienating behaviors, anxiety, and depression in an Italian sample of adults. *Journal of Forensic Sciences*, 61(3), 692-698.

10. Popis tablica

Tablica. 6.1. *Hodogram obitelji kroz sustav socijalne skrbi* (str. 13)

Tablica. 6.2. *Hodogram obitelji kroz sustav socijalne skrbi* (str. 18)

Tablica. 6.3. *Hodogram obitelji kroz sustav socijalne skrbi* (str. 22)

Tablica. 6.4. *Hodogram obitelji kroz sustav socijalne skrbi* (str. 25)

Tablica 7.1. *Prikaz prisutnosti roditeljskih neprikladnih ponašanja i/ili manipulativnih ponašanja roditelja u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva* (str. 29)